

А. О. Краснейчук,
кандидат наук з державного управління,
провідний науковий співробітник Інституту проблем державного
управління і місцевого самоврядування,
Національна академія державного управління
при Президенті України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Транскордонне співробітництво як елемент державної, регіональної політики займає важливе місце в системі пріоритетів соціально-економічного розвитку, зовнішньополітичної діяльності нашої держави.

В умовах формування прогресивної державної політики України, особливо зовнішнього та регіонального її аспектів, питання функціонування й розвитку прикордонного співробітництва потребують розгляду його як складової цілісного, ретельно прорахованого механізму, що призначений для більш ефективного використання природно-ресурсного, демографічного, виробничого і науково-технічного потенціалу.

У статті розглядаються проблеми становлення та розвитку теоретико-методологічних засад транскордонного співробітництва. Особлива увага приділяється підходам, формам, принципам, типам, моделям та проблемним зонам.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, теоретико-методологічні засади, міжнародний розвиток, регіональний розвиток, місцеве самоврядування.

A. O. Krasneychuk,

Ph.D in Public Administration, Senior Research Fellow, Institute on Public Administration and Local Self-Government Issues, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL DEVELOPMENT OF CROSS-BORDER COOPERATION BETWEEN BASICS

Cross-border cooperation as an element of state, regional policy has an important place in the priorities of socio-economic development, the foreign policy of our country.

In the context of the progressive formation of state policy, especially its external and regional aspects of the functioning and development of cross-border cooperation need to be considered as part of a holistic, carefully timed mechanism to more efficient use of natural resources, demographic, industrial and scientific-technical potential.

This paper addresses the problems of formation and development of theoretical and methodological foundations of cross-border cooperation. Particular attention is given to approaches, forms, principles, types, models and problem areas.

Key words: cross-border cooperation, theoretical and methodological foundations, international development, regional development, local self-government.

А. А. Краснейчук,

*кандидат наук государственного управления,
ведущий научный сотрудник Института проблем государственного управления и местного самоуправления,
Национальная академия государственного управления при Президенте Украины*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Трансграничное сотрудничество как элемент государственной, региональной политики занимает важное место в системе приоритетов социально-экономического развития, внешнеполитической деятельности нашего государства. В условиях формирования прогрессивной государственной политики Украины, особенно внешнего и регионального ее аспектов, вопросы функционирования и развития приграничного сотрудничества требуют рассмотрения его как составляющей целостного, тщательно просчитанного механизма, предназначенного для более эффективного использования природно-ресурсного, демографического, производственного и научно-технического потенциала.

В статье рассматриваются проблемы становления и развития теоретико-методологических основ трансграничного сотрудничества. Особое внимание уделяется подходам, формам, принципам, типам, моделям и проблемным зонам.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, теоретико-методологические основы, международное развитие, региональное развитие, местное самоуправление.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Транскордонне співробітництво є найбільш перспективною формою розвитку міжнародних, регіональних, місцевих відносин. Формами транскор-

донного співробітництва в країнах Європи є міжнародна всестороння інтеграція, розробка й реалізація спільних проектів, експорт та імпорт товарів і послуг, локальні прикордонні контакти,

взаємодія між адміністративно-територіальними одиницями окремих держав тощо.

Транскордонне співробітництво є потужним, але не відокремленим інструментом розв'язання проблем європейського, місцевого розвитку. Воно матиме довгостроковий стійкий ефект лише як складова цілісного, ретельно прорахованого механізму міжнародного, регіонального розвитку, що має базуватися на просторовому підході та розвиненому інституційному підґрунті. У такому ракурсі розгляд теоретико-методологічних основ має визначальний характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методологічними та методичними заходами, що являють собою важливі напрями вивчення транскордонного співробітництва та євро-регіонів в Україні, вдосконаленням понятійно-термінологічного апарату займалися науковці означеного напрямку. Одними з перших були праці Б.П.Клімчука, П.В.Луцишина, Н.П.Луцишин, С.В.Федонюка. Їх дослідження присвячені обґрунтуванню теоретичних основ транскордонного співробітництва [9]. Значна кількість їх публікацій спрямована на аналіз особливостей соціально-економічного розвитку Волинської області, Люблінського воєводства Польщі та Брестської області Республіки Білорусь як складових євро-регіону «Буг».

Про теоретичну базу транскордонного співробітництва, а саме сутність, форми, види та особливості йдеться в роботах Б.Альвареса і У.Берліна [1; 3].

Окремі теоретико-методологічні та методичні питання транскордонного співробітництва та діяльності євро-регіонів розробляли такі вчені, як Г.В.Балабанов, П.Ю.Беленький, Б.М.Данилишин, В.О.Дергачов, М.І.Долішній, В.П.Нагірна, О.Г.Топчієв, Л.Хомич, О.І.Шаблій та ін.

У роботі О.А.Урбан [14] уточнено понятійно-термінологічний апарат дослідження транскордонного співробітництва, наведено тлумачення понять «транскордонний» та «прикордонний» регіони і «транскордонне», «прикордонне», «міжрегіональне» і «міжтериторіальне» співробітництво.

Н.А.Мікулою [10] запропонована теорія транскордонного співробітництва, предметом якої є транскордонний регіон та процеси транскордонного співробітництва. Транскордонний регіон пропонується розглядати як територіальну систему, що включає основні системні аспекти регіону, його підсистеми, а також процеси та стадії його формування й розвитку. У роботі розглядається методика дослідження ефективності транскордонного співробітництва та діяльності євро-регіонів на основі використання непрямих методів аналізу та врахування особливостей якості життя мешканців прикордонних регіонів.

Дослідження А.В.Балаян [2] присвячено розробці та вдосконаленню теоретико-методологічних, концептуальних підходів щодо активізації євро-регіонального транскордонного співробітництва регіонів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Теоретико-методологічні основи транскордонного співробітництва потребують використання методологічних досягнень інших наук, існуючої європейської практики, теоретичного й практичного осмислення проблем сьогодення та шляхів їх розв'язання.

Формулювання цілей статті. Система теоретико-методологічних засад транскордонного співробітництва, що містить багато складових, потребує подальшого розвитку, систематизації визначених теоретичних та практичних напрацювань. Особливо це стосується підходів, форм, принципів, типів, моделей, проблемних зон. Цим питанням і присвячена стаття.

Виклад основного матеріалу. Беручи до уваги історичний ракурс, можна зауважити, що спочатку дослідження проблеми міждержавного співробітництва займалися представники галузі міжнародно-політичної теорії. Питання розглядалося з точки зору співпраці і конфліктів, перебувало в центрі дискусій між двома основними конкуруючими парадигмами цієї теорії – ліберальною та реалістичною. Циклічність у виході на передній план у дослідженні міжнародних відносин тієї чи іншої з цих проблем – конфліктів або співробітництва – збігаються з періодами переважання відповідної парадигми: впливовість лібералізму в 20-ті рр. XX ст. змінюється вже в середині 30-х тріумфом реалізму, що тривав аж до 70-х рр., коли його позиції, у свою чергу, серйозно похитнулися [15]. І все ж можна сказати, що вивчення проблеми співробітництва мало немовби вторинний, периферійний характер. Спроби консолідації зусиль у галузі аналізу конфліктів і створення конфліктології як відносно самостійного напрямку в рамках теорії міжнародних відносин відомі вже в 50-ті рр., цього не можна сказати про проблему міждержавного співробітництва. Її дослідження мали в основному розрізнений характер і стосувалися переважно військово-політичних союзів і (починаючи з 60-х рр.) економічної допомоги слаборозвиненим країнам. Ще одним напрямом, що поступово виступає на передній план, стає дослідження інтеграційних процесів, які за всієї їх важливості розглядалися лише як один із типів міждержавного співробітництва.

Становище починає змінюватися лише з 80-х рр., коли вивчення проблеми міждержавного співробітництва виходить із тіні конфліктології і набуває

відносно самостійного характеру. Увагу вчених привертають такі «малозначимі» з позицій минулих років питання, як внутрішні причини співробітництва, стимулююча або перешкоджаюча роль розвитку міжнародного середовища, шляхи, що ведуть до співпраці, її причини і наслідки, форми й типи. Характерним для нового етапу в дослідженні міждержавного співробітництва, що припадає на 90-ті рр., стало його осмислення як однієї зі сторін переговорів (інша сторона яких представлена в цьому випадку у вигляді конфлікту), тоді як у 80-ті рр. воно навряд чи не ототожнюється з режимами. Важливим є й те, що дискусія щодо проблем міжнародного співробітництва все більш помітно виходить за рамки меж парадигмального спору про його можливості або неможливості в умовах анархічного міжнародного середовища. Інакше кажучи, сьогодні накопичено вже достатньо великий науковий доробок, який дає підстави говорити про необхідність систематизації досліджень у галузі міждержавного співробітництва, підбиття їх проміжних підсумків та осмислення завдань і умов успіху подальшого наукового пошуку.

Методологічною основою дослідження транскордонного співробітництва є міждисциплінарний підхід, який дає змогу об'єднати сукупність загальнонаукових і спеціальних методів: системний і структурно-функціональний аналіз дає можливість для розробки системи міжнародних транскордонних зв'язків; інституціональний підхід – можливість розглянути вплив на транскордонне співробітництво різноманітних інституцій; конкретний історичний метод дає змогу проаналізувати транскордонне співробітництво в контексті геополітичних викликів Європи і світу; соціокультурний метод – уможливорює вплив різноманітних соціальних зв'язків на розвиток транскордонних відносин; ситуаційний підхід дає можливість співвіднести розвиток транскордонного співробітництва з конкретною країною, а в ній – регіоном; порівняльний аналіз – зіставити процеси транскордонного співробітництва в країнах Європи й України [5].

Сучасне транскордонне співробітництво – це спільні конструктивні дії, що направлені на розвиток відносин між територіально-адміністративними одиницями або владами в рамках юрисдикції двох або більше держав, що передбачає укладання відповідних угод між ними. В умовах міжнародних відносин транскордонне співробітництво неминуче стає багатостороннім, при цьому останнє – не тільки кількість держав-учасниць, а й

різноманіття суб'єктів співробітництва: держав, транснаціональних фірм, банків, етносів тощо, які володіють різними рівнями легітимності, різними спонукальними інтересами, різними раціональними можливостями [5].

Важливу роль у науковому пошуку в царині транскордонного співробітництва покликані відіграти підходи, що не заперечують значення усталених, традиційних підходів до дослідження міждержавного співробітництва.

Аналіз феномену транскордонного співробітництва в країнах Європи дає змогу виділити та класифікувати основні теоретико-методологічні підходи до його визначення [5]. *Політичний* – розглядає транскордонне співробітництво як метод реалізації політичних інтересів держави; *реалістичний* – зводить транскордонне співробітництво до міждержавних взаємодій на основі політичних принципів взаємного визнання, суверенітету та невтручання у внутрішні справи один одного. *Регіональний* – акцентує на наявності кордонів та передбачає їх просторове подолання. Підхід «конфлікт-співробітництво» ставить транскордонне співробітництво на другий план порівняно з дослідженнями, присвяченими аналізу цих двох явищ. *Соціологічний* передбачає існування транскордонних контактів у тісному зв'язку із культурними, етнічними цінностями.

За *політичного підходу* акцентується на тому, що важливе досягнення останніх досліджень в галузі міждержавного співробітництва – це вироблення гіпотез про умови, за яких співробітництво між державами стає найбільш імовірним [5]. Хоча ці гіпотези і не становлять комплексної теорії міждержавного співробітництва, вони пропонують серію змінних, кожна з яких робить співробітництво більш імовірним, а їх аналіз та емпірична перевірка здатні просунути справу створення зазначеної теорії, і отже, розвиток теорії міжнародних відносин у цілому.

Існує шість таких гіпотез [5]. По-перше, це «гіпотеза взаємності», основним змістом якої є очікування державами вигод від співпраці і побоювання втрат та навіть покарань у разі ухилення від нього. По-друге, це «гіпотеза про кількість акторів», з точки зору якої перспективи співпраці зростають зі зменшенням числа взаємодіючих держав. По-третє, це «гіпотеза ітерації», з позицій якої можливості вступу держав на шлях співпраці пов'язані з тривалістю їх взаємодії. По-четверте, це «гіпотеза про міжнародні режими» або, інакше кажучи, про норми, принципи і процедури прийняття рішень, сукупність яких являє собою цент-

ри міждержавного співробітництва. По-п'яте, це «гіпотеза епістемічних спільнот», тобто тієї ролі, яку відіграють у розвитку міждержавної співпраці професіональні експерти, які розділяють загальне розуміння проблеми та шляхи її розв'язання. Нарешті, по-шосте, це «гіпотеза асиметрії сили», яка має схожість із так званою гегемоністською теорією стабільності, і з позицій якої співробітництво є більш імовірним, якщо в наявності є сильна і захищена держава (гегемон).

За *реалістичного* підходу до транскордонного співробітництва все зводиться до міждержавної взаємодії на основі взаємного визнання суверенітету та невтручання сторін, що співробітничать одна з одною. Згідно з *інтеграційним* підходом транскордонне регіональне співробітництво є одним із перспективних напрямів міжнародної інтеграції і визначається як форма світогосподарської інтеграції, що сприяє вільному переміщенню товарів, послуг, капіталу та людей.

У рамках *регіонального* підходу транскордонне співробітництво можна представити як особливу форму зовнішньоекономічної, екологічної та культурно-просвітницької діяльності, що здійснюється на регіональному рівні в усіх її загальних та індивідуальних проявах. Представники *соціологічного* підходу підкреслюють, що в умовах нової реальності аналіз транскордонного співробітництва буде неадекватним, якщо його не проводити у більш широкому масштабі глобальних транснаціональних зв'язків та взаємодій.

Розглянемо поняття транскордонного співробітництва. Незважаючи на велику кількість підходів до його сутності, світовому товариству вдалося виробити його визначення. Це поняття представлено в міжнародних документах, а саме у ст. 2 Європейської рамочної конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними адміністративними одиницями або місцевими органами влади 1980 р. У Конвенції під транскордонним співробітництвом розуміється будь-яка спільна акція зі зміцнення та заохочення добросусідських відносин між територіально-адміністративними одиницями або владами в рамках юрисдикції двох або більше учасників Конвенції, а також укладення відповідних договорів або угод між ними.

Нижче наведемо деякі з визначень єврорегіону [13, с. 75].

Під єврорегіоном слід розуміти територію добровільного транскордонного співробітництва, у межах якої шляхом економічної, культурної і гуманітарної взаємодії реалізуються конкретні транскордонні проекти, розв'язуються проблеми зайнятості, розвитку інфраструктури, екології тощо.

Єврорегіон можна охарактеризувати як міждержавну транскордонну регіональну асоціацію, що охоплює прикордонні області й розвивається за узгодженими планами й проектами.

Під поняттям «єврорегіон» розуміють певне законодавчо закріплене територіальне формування з чітко окресленими кордонами, до складу якого входять прикордонні господарські комплекси двох або більше держав, які мають спільний кордон, що має на меті спільно стимулювати соціально-економічний розвиток своїх територій.

Термін «єврорегіон» означає території, на яких розвиваються інтенсивні процеси добровільного транскордонного співробітництва в різних галузях діяльності (економічній, культурній, соціальній, екологічній). Ці процеси охоплюють прикордонні території двох або більше держав і спираються на співпрацю місцевих органів влади й місцеві ініціативи.

Єврорегіон – це частина прикордонної території, яка формується з кількох адміністративно-територіальних одиниць по обидва боки кордону і утворює цілісність на основі спільних інтересів та взаємної участі сусідніх держав у різних сферах суспільного життя.

Єврорегіон – організаційна форма співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво.

Головні риси єврорегіону такі [13, с. 75]:

- географічна, тобто єврорегіон є територією, яка має конкретне географічне розташування;
- політична – частина цієї території перебуває під юрисдикцією суверенних держав, які мають спільний кордон;
- адміністративна – єврорегіони утворюються прикордонними регіонами держав, які мають спільний кордон;
- функціональна – єврорегіон є формою транскордонного співробітництва.

Із вищезазначених формулювань випливає, що єврорегіон – це форма транскордонного співробітництва між громадами або органами місцевої влади прикордонних регіонів двох або більше держав, які мають спільний кордон, націлені на координацію взаємних зусиль і реалізацію узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності відповідно до національного законодавства і норм міжнародного права для розв'язання спільних проблем і на користь людей, які населяють його територію по обидва боки державного кордону [13, с. 76].

Наведемо перелік особливостей, притаманних для функціонування єврорегіону.

1. Правові аспекти функціонування єврорегіону:
    - створення єврорегіону не приводить до формування нового адміністративно-територіального утворення із статусом юридичної особи;
    - правове регулювання на території кожного члена єврорегіону здійснюється згідно з чинним законодавством держав;
    - керівні органи єврорегіону виконують координаційні функції і не мають владних повноважень.
  2. Політичні особливості. Єврорегіони:
    - не діють проти інтересів національних держав;
    - не є наддержавними інститутами;
    - не змінюють зовнішньополітичні функції держав або адміністративно-територіальних одиниць.
  3. Історичні особливості:
    - території, що входять до складу єврорегіону, мають спільне історичне минуле і, можливо, входили до складу однієї держави.
  4. Національний склад прикордонних територій держав:
    - на прикордонних територіях, як правило, проживають представники кількох етнічних груп.
  5. Прикордонні території найчастіше є периферійними.
  6. Наявність спільних проблем транскордонного характеру:
    - є необхідність у поліпшенні прикордонної інфраструктури, а також транспортної і комунікаційної.
  7. Наявність спільних інтересів партнерів по єврорегіону:
    - типові інтереси в торговельно-економічній площині з урахуванням місця регіонів у міжнародному розподілі праці, в галузі спільного розвитку туризму [13, с. 76].
- Серед сильних сторін діяльності єврорегіонів слід зазначити:
- відносно високий організаційний рівень їх діяльності (наявність статутних документів, побудова структури керівних і робочих органів);
  - достатньо інтенсивні зв'язки між органами державної влади і місцевого самоврядування, що є їх засновниками та учасниками;
  - достатній обсяг інформації про прикордонне і транскордонне співробітництво, співробітництво з міжнародними організаціями, про загальний стан справ у різних сферах громадського життя сусідніх країн;
  - визначення точок дотику в транскордонному співробітництві, моніторинг проблем і пошук шляхів їх розв'язання;
  - досвід у розв'язанні спільних проблем, здійсненні певних програм;

- політичну і матеріальну підтримку з боку європейських організацій;

- створення структур, що сприяють розвитку транскордонного співробітництва [13, с. 77].

Якщо брати до уваги аналіз основних теоретико-методологічних засад транскордонного співробітництва, можливо проводити їх за такими критеріями: форми, принципи, типи, моделі і проблемні зони. Щодо форм – найпростіша – локальні прикордонні контакти, вища – єврорегіони. Закон України від 24 червня 2004 р. № 1861-IV «Про транскордонне співробітництво» визначає форми, за якими може здійснюватися транскордонне співробітництво в Україні, а саме [6, ст. 5]: у межах створеного регіону; шляхом укладання угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах; шляхом установа та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва. Крім того, п. 3 ст. 5 вищезазначеного Закону дозволяє суб'єктам транскордонного співробітництва України відповідно до законодавства України обирати інші форми транскордонного співробітництва.

Найпростішою формою транскордонного співробітництва є прямі контакти між територіальними громадами – містами, селищами, які, здебільшого, мають неформальний характер та спрямовані на спільні дії у разі виникнення надзвичайних ситуацій. Єврорегіони – найвища з організаційних форм. Вони можуть створюватися як юридична, так і неюридична особа, мають свою організаційну структуру та визначені джерела фінансування [10, с. 124].

У свою чергу, існують інші форми транскордонного співробітництва. Крім єврорегіонів, в Україні іншою, новою, формою співробітництва є транскордонні кластери. Кластерна модель ведення господарства надзвичайно популярна в державах Європейського Союзу, оскільки вона зумовлена сприятливим поєднанням регіональних факторів і послідовним розвитком зв'язків між підприємствами всередині самого кластеру. Транскордонне співробітництво у формі кластерів сприяє забезпеченню належного рівня вітчизняного виробництва, залученню інвестицій та підвищенню ефективності й розвитку самого регіону. Разом з тим в Україні кластерна модель транскордонного співробітництва не набула поширення [8].

Усе більше набуває розвитку така форма транскордонного співробітництва, як Європейські угруповання територіального співробітництва

(ЄУТС), які створені з метою полегшення та сприяння транскордонному, транснаціональному та/чи міжрегіональному співробітництву між членами ЄС з метою зміцнення економічного та соціального єднання [7, с. 5]. Створення та діяльність ЄУТС має певні особливості, відмінні від інших форм транскордонного співробітництва, а саме: ЄУТС є юридичною особою, учасниками якої можуть бути не лише держава, органи регіональної чи місцевої влади, а й громадські організації чи інші юридичні особи, які реалізують співробітництво на всіх рівнях регіональної політики ЄС (транскордонному, транснаціональному та міжрегіональному рівнях).

Проте, як і всі форми транскордонного співробітництва, ЄУТС стикається із певними проблемами правового (довгий період адаптації нових норм до національного законодавства) та економічного (проблеми фінансування та контролю за наданими коштами) характеру.

Нещодавно виникла ще одна форма транскордонного співробітництва, якою є Об'єднання євро-регіонального співробітництва (ОЄС), що є органом транскордонного чи міжтериторіального співробітництва між територіальними громадами або владами двох чи більше держав, державними чи приватними юридичними особами, прибутковими суб'єктами, заснованими у державах-членах, що діють у спільних суспільних інтересах, та асоціаціями органів влади [11, с. 112]. Особливістю ОЄС є те, що учасниками угруповання можуть бути не тільки члени Європейського Союзу, а й держави-члени Ради Європи, які не є членами ЄС.

Крім названих форм транскордонного співробітництва, є безліч нових форм, таких як «Працюючі співтовариства», «Трикутники зростання», «Великі регіони», прикладом яких може скористатись і Україна у процесі здійснення транскордонної співпраці. Адже метою нових форм транскордонного співробітництва повинно стати перевтілення прикордонних периферійних регіонів на інтегровані, інвестиційно привабливі території, що, у свою чергу, дасть змогу отримати ефект у вигляді конкурентоспроможного регіону [8].

Моделі транскордонного співробітництва в країнах Європи класифікуються на основі принципу ступеня розвитку співробітництва від найслабшої до найдосконалішої. Тут використовуються бар'єрна (слабкий рівень розвитку контактів), градієнтна, контактна та інтегративна (найдосконаліша модель, що передбачає створення єврорегіонів).

Принципи транскордонного співробітництва формуються з принципів міжнародного права і

зобов'язань до дотримання всіма країнами світу. Існують основоположні принципи транскордонного співробітництва європейських держав, які є важливою запорукою для планомірного і послідовного розвитку транскордонних взаємодій. До загальних політичних принципів прикордонного співробітництва відносять принципи: непорушності і недоторканності державних кордонів; територіальної недоторканності; невтручання у внутрішні справи; всебічної поваги прав людини; співпраці; мирного розв'язання спорів. До особливих принципів можна віднести принцип самоврядування, принцип децентралізації державного управління, принципи: відповідальності держав за міжнародну поведінку їх прикордонних регіонів; координації міжнародних зв'язків прикордонних регіонів; гармонізації правового простору міжнародної діяльності держави і її прикордонних регіонів; лібералізації економіки.

Щодо *типів* формування єврорегіонів, країни Європи використовують традиційний, преференційний та партнерський типи. Стосовно пострадянських країн, країн СНД – цей поділ на типи науковці класифікують як європейський, пострадянський та азіатський. В основу їх розділу покладено географічний підхід.

Традиційний тип формування єврорегіонів ґрунтується на обслуговуванні зовнішньоекономічних зв'язків і прикордонної торгівлі. Рушійною силою прикордонної співпраці слугує різниця цін на товари і послуги по обидві сторони кордону, а економічний ефект пов'язаний із розвиненням ринку збуту для одних і отриманням дешевих товарів і послуг – для інших споживачів. Такий тип характерний для прикордонного співробітництва країн із невисоким рівнем доходів на душу населення за слабого розвитку інститутів цивільного суспільства. Ефективність тут залежить від змін у прикордонному і митному режимах, від величини різниці внутрішніх цін, рівнів доходів населення, безробіття, умов ведення бізнесу. Провідну роль у формуванні єврорегіонів за традиційного типу відіграють торгівля і трудова (легальна та нелегальна) міграція.

Преференційний тип припускає підвищення привабливості прикордонних регіонів для підприємницької діяльності за допомогою преференційного візового, митного і податкового режимів. Головним чинником такої співпраці є безвізовий режим і зовнішньоторговельні преференції, що визначаються двосторонніми угодами про вільну торгівлю, візовий режим, багатосторонні угоди про співробітництво в різних галузях.

Партнерський тип зародився в Західній Європі і ґрунтується на принципах адміністративної і політичної децентралізації. Вона зазвичай використовується в країнах із високим рівнем доходів на душу населення, близькою структурою економіки, схожим рівнем цін на товари і послуги, прогресуючою уніфікацією національних правових норм і настанов.

Інший поділ євро регіонів передбачає *функціональні і територіальні* типи. Функціональні євро регіони утворюються на основі трудових, кооперативних і тому подібних зв'язків локального характеру між суб'єктами господарювання або поселеннями двох і більше країн, розміщуються в безпосередній близькості один від одного по різні боки кордону. Територіальні євро регіони, у свою чергу, є регіональними утвореннями, які сформувалися в межах одиниць адміністративно-територіального розподілу двох і більше країн на основі реалізації спільних програм і угод [13].

Як уже зазначалося, транскордонний регіон – це територія щонайменше двох різних країн, які мають спільний державний кордон, між якими встановилися тісні виробничі і соціально-економічні зв'язки. Про об'єктивний процес формування транскордонного регіону свідчить рівень розвитку різного роду зв'язків (виробничих, соціально-економічних тощо), які здійснюються між двома територіями різних країн, що мають спільний державний кордон [12].

Транскордонному співробітництву на регіональному рівні та формуванню транскордонних регіонів властиві чотири *етапи* процесу розвитку: вивчення існуючих зв'язків між партнерами, визначення стратегії розвитку, розробка і забезпечення програм розвитку, моніторинг і оцінка. Співробітництво здійснюється за урядово-регіональним і регіонально-локальним напрямками.

У першому випадку співробітництво спирається на міжнародні угоди. Воно поширене там, де є велика децентралізація управління. Регіонально-локальне ж співробітництво розвивається досить спонтанно. Його рушійною силою є особисті контакти із сусідами, викликані господарськими потребами, а також співпраця в галузі культури [16, с. 38]. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначеної внутрішнім законодавством, та базується на реалізації головних принципів

європейської регіональної політики: субсидіарності, децентралізації, партнерства, програмування, концентрації та адиціоналізму.

Ще один важливий момент. Доволі часто ототожнюють поняття «транскордонне» та «прикордонне» співробітництво. Вважаємо за доцільне зауважити, що перше є більш ширшим і включає в себе друге.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку. Для успішної інтеграції України в європейські структури та плідної співпраці з європейськими партнерами Україні необхідно врахувати досвід уже існуючих транскордонних об'єднань. Крім того, одним із пріоритетів співпраці України та ЄС має стати поступове наближення українського законодавства, норм та стандартів до європейських. А це буде можливо лише з переглядом та удосконаленням чинних нині законодавчих актів, у тому числі і Закону України «Про транскордонне співробітництво».

Основні проблеми транскордонного співробітництва України із закордонними партнерами виникають не тільки на фоні недосконалої законодавчої бази, а й унаслідок невизначеного статусу прикордонних регіонів, який повинен стати одним із напрямів реформи державності, вирівнювання соціально-економічного дисбалансу всіх регіонів нашої держави. Негативним політичним наслідком створення євро регіонів є: зайва їх політизація, часте нецільове використання інвестицій та коштів ЄС; посилення наявних конфліктів усередині євро регіонів із-за розподілу ресурсів; втрата культурних цінностей та заміщення їх на єдиний стандарт всередині євро регіонів тощо.

Щодо теоретико-методологічних засад розвитку транскордонного співробітництва можливо зазначити, що необхідні дії стосовно уніфікації загальних елементів в Європі та Україні, приведення до єдиної форми та змісту основних наукових параметрів методології, поєднання теоретичних та практичних здобутків.

Розвиток транскордонного співробітництва в Україні, крім міжнародного розвитку, дасть змогу успішно розв'язувати локальні проблеми, максимально використовуючи національний потенціал і поступово згладжуючи рецидиви периферійності в соціально-економічному розвитку окремих територіальних громад на благо їх населення і держав у цілому.

Список використаних джерел

1. Альварес Б. Приграничное сотрудничество региональных и местных властей / Б. Альварес, Д. Еулат. Курс гаагской академии международного права. – Т. 243. – Б. г., 1996.
2. Бальян А. В. Міжрегіональне транскордонне співробітництво України та Угорщини в умовах розширення Європейського Союзу (питання методології, методів і практики) : автореф. дис. ... д-ра економ. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / Бальян А. В. – Львів, 2006. – 29 с.
3. Берлин У. Приграничное сотрудничество между местными и региональными властями / У. Берлин // Энциклопедия международного публичного права. – Брюссель, 1980.
4. Буковецький М. Прикордонне співробітництво між країнами Центральної Європи / М. Буковецький // Будівництво нової Європи: прикордонне співробітництво у Центральній Європі / за ред. В. Гудака. – Ужгород : Закарпаття, 2006. – С. 105–111.
5. Верхованцева К. С. Развитие современного трансграничного сотрудничества России и стран Европы: сравнительный характер : автореф. дис. ... канд. полит. наук : 23.00.04 / Верхованцева К. С. – М., 2009. – 25 с.
6. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями / Рада Європи ; Укр. правн. фундація. – 33 с.
7. Жук О. П. Європейські угруповання територіального співробітництва (ЄУТС) / О. П. Жук // Розвиток нових форм транскордонного співробітництва : матеріали кругл. столу, 28 квіт. 2009 р. / відп. ред. Н. А. Мікула. – Львів, ІРД НАН України, 2009. – 109 с.
8. Ігнатушина М. І. Розвиток нових форм транскордонного співробітництва [Електронний ресурс] / М. І. Ігнатушина. – Режим доступу : http://hozpravo.com.ua/conferences/arhiv/uchastnik.php?ELEMENT_ID=519&ID=531
9. Кулешова Г. Аналіз досліджень проблем транскордонного співробітництва та діяльності євро регіонів у працях українських науковців [Електронний ресурс] / Ганна Кулешова. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/2667/2/Kuleshova.doc>
10. Мікула Н. А. Міжнародне та транскордонне співробітництво : монографія / Н. А. Мікула. – Львів : ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
11. Мікула Н. А. Транскордонне співробітництво : посібник / Н. А. Мікула, В. В. Толкованов. – К. : Крамар, 2011. – 259 с.
12. Реутов В. Є. Транскордонне співробітництво регіонів України: теоретико-практичні аспекти розвитку / В. Є. Реутов // Ефективна економіка. – 2011. – № 12.
13. Рябінін Є. В. Транскордонне співробітництво в системі процесів регіональної інтеграції України (політологічний аналіз) / Є. В. Рябінін. – Маріуполь, 2011. – 157 с.

References

1. Al'vares B., D.Eulat Prigranichnoe sotrudnichestvo regional'nyh i mestnyh vlastej. [Cross-border cooperation of regional and local authorities], Kurs gaagskoj akademii mezhdunarodnogo prava. – T. 243. – 1996.
2. Balian A. V. Mizhrehional'ne transkordonne spivrobitnytstvo Ukrainy ta Uhorschyny v umovakh rozshyrennia Yevropejs'koho Soiuzu (pytannia metodolohiia, metodiv i praktyky) [Inter-regional cross-border cooperation between Ukraine and Hungary in the enlargement of the European Union (question the methodology, methods and practices)],: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra ekonom. nauk : spets. 08.10.01 «Rozmischennia produktyvnykh syl i rehional'na ekonomika» / A. V. Balian. – L'viv, 2006. – 29 s.
3. Berlin u. Prigranichnoe sotrudnichestvo mezhdumestnymi i regional'nymi vlastjami [Cross-border cooperation between local and regional authorities]/ Jenciklopedija mezhdunarodnogo publicnogo prava. – Brjussel', 1980.
4. Bukovets'kyj M. Prykordonne spivrobitnytstvo mizh krainamy Tsentral'noi Yevropy [Cross-border cooperation between the countries of Central Europe]// Budivnytstvo novoi Yevropy: prykordonne spivrobitnytstvo u Tsentral'nij Yevropi / Za red. d-ra V. Hudaka. – Uzhhorod: Zakarpattia, 2006. – S. 105-111.
5. Verholanceva K.S. Razvitie sovremennogo transgranichnogo sotrudnichestva Rossii i stran Evropy: sravnitel'nyj harakter:[The development of modern cross-border cooperation between Russia and Europe: a comparative nature] Avtoref. dis....kand.polit.n.: 23.00.04. – Moskva, 2009. – 25 s.
6. Yevropejs'ka Ramkova Konventsiiia pro transkordonne spivrobitnytstvo mizh terytorial'nyimi obschynami abo vlastiami. [European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities] – Rada Yevropy. – Ukrain's'ka pravnycha fundatsiia – 33s.
7. Zhuk O.P. Yevropejs'ki uhrupuvannia terytorial'noho spivrobitnytstva (YeUTS) [European grouping of territorial cooperation] // Rozvytok novykh form transkordonnoho spivrobitnytstva. Materialy kruhloho stolu 28 kvitnia 2009 r. / Vidp. red. Mikula N.A. – L'viv, IRD NAN Ukrainy, 2009. – 109 s.
8. Ihnatushyna M.I. Rozvytok novykh form transkordonnoho spivrobitnytstva [Developing new forms of cross-border cooperation] [Elektronnyj resurs]: Zaholovok z ekranu http://hozpravo.com.ua/conferences/arhiv/uchastnik.php?ELEMENT_ID=519&ID=531
9. Kulieshova Hanna. Analiz doslidzhen' problem transkordooho spivrobitnytstva ta diial'nosti ievrorehioniv u pratsiakh ukrains'kykh naukovtsiv [Analysis of Studies of cross-border cooperation and activities of Euroregions in the works of Ukrainian scientists] [Elektronnyj resurs]: Zaholovok z ekranu: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/2667/2/Kuleshova.doc>
10. Mykula N.A. Mizhnarodne ta transkordonne spivrobitnytstvo: [International and cross-border cooperation] Monohrafiia. L'viv: IRD NAN Ukrainy, 2004. – 395 s.

14. Урбан О. А. Транскордонне співробітництво України як форма розвитку європейської економічної інтеграції : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / Урбан О. А. – Львів, 2004. – 20 с.
15. Stein A. Why Nations cooperate / A. Stein. – Corn. Univ. Press, Ithaca, 1990, pp. ix-xi.
16. Treaty Establishing the European Community / Basic Community Laws. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – P. 3–96.
11. Mikula N.A., Tolkovanov V.V. Transkordonne spivrobitnytstvo. [Cross-border cooperation] Posibnyk. – Kyiv, vydavnytstvo «Kramar», 2011r. 259 s.
12. Reutov V.Ye. Transkordonne spivrobitnytstvo rehioniv Ukrainy: teoretyko-praktychni aspekty rozvytku / [Cross-border cooperation between regions of Ukraine: theoretical and practical aspects of the development] Efektyvna ekonomika № 12, 2011.
13. Riabinin Ye.V. Transkordonne spivrobitnytstvo v systemi protsesiv rehional'noi intehtratsii Ukrainy (politohichnyy analiz). [Cross-border cooperation in the regional integration process of Ukraine (political analysis).] Mariupol', 2011r. – 157 s.
14. Urban O. A. Transkordonne spivrobitnytstvo Ukrainy iak forma rozvytku ievropejs'koi ekonomichnoi intehtratsii [Cross-border cooperation of Ukraine as a form of European economic integration]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekonom. nauk : spets. 08.10.01 «Rozmischennia produktyvnykh syl i rehional'na ekonomika» / O. A. Urban. – L'viv, 2004. – 20 s.
15. Stein A. Why Nations cooperate. Corn. Univ. Press, Ithaca, 1990, pp. ix-xi.
16. Treaty Establishing the European Community / Basic Community Laws. – Oxford: Oxford University Press, 1999. – P. 3–96.